

Németh Zoltán

Szöveg és (kulturális) identitás

– vázlat –
[vitaindító]

(irodalomelméleti nekifutás)

A huszadik században regnáló irodalomelméleti iskolák szövegközpontúsága megkérdőjelezhetetlen: az orosz formalistáktól kezdődően a strukturalizmuson át egészen a dekonstrukcióig a szöveg abszolutizálása figyelhető meg, miközben az irodalmi kommunikációs modell másik két tényezőjét, az olvasó és főként a szerző pozícióját az értelmezés során inadekvátként vetették el az említett formalista-modern irányzatok. A recepcióesztétikai szövegolvasás – leegyszerűsítve – a szöveg és olvasó kapcsolata felé bővítette az értelmezést, de a szerző, a szerző identitása továbbra is csak üres pozícióként van jelen a hermeneutikai-recepcióesztétikai értekezésekben. A huszadik század második felében azonban olyan irányzatok jelennek meg, amelyek bizonyos értelemben mintha visszatérnének a jó öreg pozitívizmus és a szellemtörténeti iskola szerzőközpontúsághoz. Az újhistorizmus, a posztkolonializmus, a feminizmus és a kulturális antropológia egyes képviselői számára a szerző pozíciója, a szerzői identitás alapvető fontosságú az értelmezés során, mivelhogy a szöveg nem elzárt, üvegbura alatt tenyésző steril, szerzőtlen fenomén, hanem szoros kapcsolatban áll szerzője kulturális kontextusával (dokumentum, terep, média), illetve a szerzői identitással (hatalom, vágy, szexus). Vajon milyen értelemben lehet a szerzői identitás vizsgálata érvényes szövegértelmezés?

(szépirodalmi nekifutás)

Az identitásproblematika a kortárs feminista és posztkolonialista regényekben is alapvetően fontos funkciót tölt be, Toni Morrisontól Salman Rushdie-ig. De vajon hogyan értelmezzük a kortárs magyar irodalomban általánossá vált maszkszerű költői játékot: miféle szerzői identitás értelmeződhet Weöres Sándor *Psychéjében*, Esterházy Péter Csokonai Lilijében, Hizsnyai Zoltán Tsúszó Sándorában, Parti Nagy Lajos Sárbogárdi Jolánjában és Dumpf Endréjében, Kovács András Ferenc Lázár René Sándorában és Kavafiszában, Sántha Attila Székely Ártijában, Csehy Zoltán Pacificus Maximusában? Ezek nyomán vajon a kortárs magyar irodalom jelentős része szembemegy a kortárs világirodalmi folyamatokkal, amikor nem társadalmilag is releváns identitások jelennek meg a szövegben, hanem valóságreferencia nélküli szöveg- és identitásjáték? Vagy a maszkszerű identitásjáték egyúttal lehetőséget ad a kulturális kontextus és a szerzői identitás értelmezésére is (mint például Csokonai Lili, Sárbogárdi Jolán vagy Pacificus Maximus)? S vajon hogyan illeszkednek ezek az eltérő késztetések a posztmodern irodalom kereteibe? S hogyan értelmezhető ezzel kapcsolatban a kortárs magyar irodalomban az, hogy a női irodalom alternatív kánonalapítása zajlik az utóbbi években (Artizánok, Irodalmi Centrifuga)?

Végezetül: lehet-e és érdemes-e egyetlen keretben tárgyalni az említett folyamatokat?